

MAIJA OJALA-FULWOOD

PERHE JA VERSTAS

ITÄMEREN KAUPUNKIEN
KÄSITYÖLÄISELÄMÄÄ
KESKIAJALLA JA UUDEN AJAN ALUSSA

Gaudeamus

Copyright © 2021 kirjoittaja & Gaudeamus

Gaudeamus Oy
www.gaudeamus.fi

KANSI: Emmi Kyytsönen

KANNEN KUVA: Yksityiskohta ”Alkmaarilainen mestari” (Meester van Alkmaar) -nimellä tunnetun taiteilijan polyptyykistä *Seitsemän laupeudentyötä* (*De zeven werken van barmhartigheid*, 1504).

Rijksmuseum Amsterdam.

ETUSISÄKANNEN KARTTA: Hannu Linkola

TAKASISÄKANNEN KARTTA: Johannes Janssonius, Isaac Massa & Henricus Hondius (1645): *Novissima Russiae tabula*. Julkaisussa *Novus Atlas. Vol. I*. Kansalliskirjasto / A. E. Nordenskiöldin kokoelman karttoja ennen vuotta 1800.

KL 91.6, 91.7 • UDK 940

ISBN 978-952-345-137-7

PAINOPAikka: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallinna 2021

SISÄLLYS

1. JOHDANTO: KÄSITYÖLÄISYYS JA KAUPUNKIELÄMÄ	11
Itämeren maailma myöhäiskeskiajalla ja uuden ajan alussa	14
Sivuun jääneet käsityöläiset ja yksilöt ryhmän takana	20
Sosiaalihistoria, sukupuoli ja taloushistoriallinen näkökulma	23
Tutkittavat kaupungit ja niiden väestö	28
Teoksen rakenne	33
2. JÄRJESTÄYTYNYT KAUPUNKIYHTEISÖ	37
Raatikaupungit	38
Porvarielinkeinot	43
Varhaiset killat ja kiltojen ominaispiirteet	45
Kauppiaiden killat ja käsityöläisten komposiittikillat	48
Järjestöt ja esimoderni yhteisöllisyys	56
3. KÄSITYÖLÄISTEN AMMATTIKUNNAT JA HENGELLISET KILLAT	59
Ammattikuntien muotoutuminen	60
Ammattikuntien säännöt	67
Ammattikuntien talousajattelu: kollektivismi ja protektionismi	72
Hartauselämä ja hengelliset killat	74
4. KÄSITYÖN OPPIMINEN JA AMMATTIKUNTAELÄMÄ	81
Perinteisen urapolun alku	82
Kisälliaika	86
Mestariksi pääsy	90
Oltermanni ja ammattikunnan hierarkia	95
Oikopolut: naimakaupalla mestariksi ja ammatin periminen	98
Koulutuksen keskeyttäjät ja ikuiset kisällit	102
Yhteiset kokoukset, illanvietot ja juomingit	105

5.	AVIOPARI PERHEIRITYKSEN JOHDOSSA.....	114
	Kotitalouden sosiaalinen hierarkia ja sukupuolten väliset suhteet . .	115
	Työnjako verstaassa.	120
	Naisten ammattikuntajäsenyys	127
	Naisväki ammattikunnan kokouksissa ja juhlissa	131
	Aviosääty ja ammatti-identiteetti	132
	Muutos vai jatkuvuus?	
	Talouskehityksen vaikutukset naisten työhön	136
6.	SAIRAUS, KÖYHYYS JA KUOLEMA.....	142
	Ammattikunnan apu sairaustapauksissa	143
	Vähävaraiset, lesket ja vanhukset.	147
	Ajasta ikuisuuteen: kuolema, hautajaiset ja	
	kuolleiden muistaminen.	152
	Kultaseppämestarin testamentti	157
7.	AMMATTIKUNNAT REFORMAATION PYÖRTEISSÄ ...	163
	Uudistusten pitkä tie	164
	Kuohuntaa Tallinnassa ja Liivinmaalla	168
	Kompromisseja ja hitaita muutoksia: protestanttiset hautajaiset. .	170
	Kirkon omaisuuden uusjako ja hengellisten kiltojen kohtalo	173
8.	NAISLESKET YRITTÄJINÄ.....	179
	Ammattikuntasääntöjen leskipykälät.	180
	Miehet kultaseppinä, naiset nauhanpunojina?	
	Mahdolliset naisalat.	184
	Yhden vuoden aikaraja ja uusi avioliitto	189
	Konfliktit ja leskipykälien noudattaminen käytännössä	193
	Menestykseäs yrittäjä, leipurin leski Christine Holtagel	194
	Elinkeinopolitiikan pelinappula:	
	turkisreunustentekijän leski Margareta Wolder	199
	Vanha ja köyhtynyt parturi-kirurgin leski Magdalena Bucks	201
	Kisällin kanssa verstaasta ylläpitänyt sorvarin leski Meike Hoiers . .	203

9. KÄSITYÖLÄISET LIIKKEESSÄ.....	209
Vaeltavat kisällit.....	210
Kaupunkien vetovoima.....	213
Ammattikunta integroitumisen porttina.....	221
Kieliyhteisöt ja vieraiden kielten taito.....	226
Muukalaiset ja etniset ryhmittymät.....	227
Kisällä Mertenin arvoituksellinen kohtalo.....	231
10. AMMATTIKUNTIEN MONOPOLI.....	234
Suutari pysyköön lestissään? Ansiotyön rajaaminen.....	235
Työmarkkinoiden sääntely.....	238
Tuotannon kontrolli.....	243
Erikoisluvut ammatinharjoittamiseen.....	245
Nurkkamestarit ja fuskarit:	
ammattikuntien ulkopuolinen käsityö.....	250
Eriarvoisuus ja oman edun tavoittelu.....	255
Ammattikunnat ja muuttuva maailma.....	258
11. ESIMODERNI URBAANI KÄSITYÖLÄISKULTTUURI...	261

VIITTEET.....	270
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	300
HAKEMISTO.....	323
KIITOKSET.....	328